

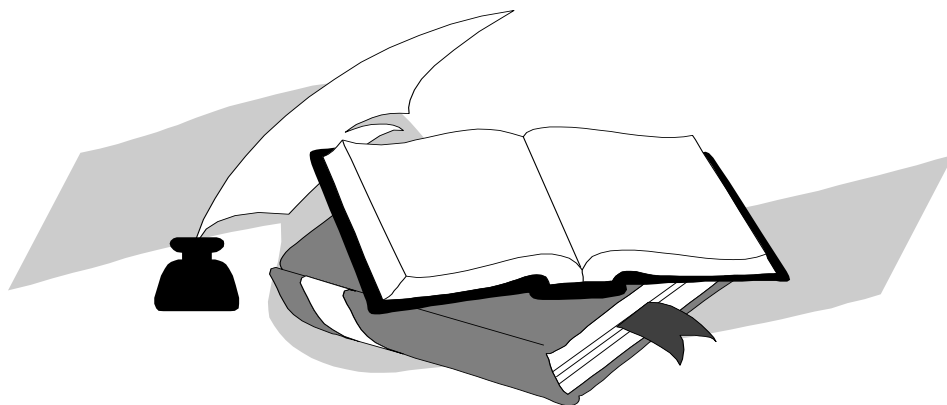
**ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ ÝOKARY WE ÝÖRITE
ORTA BILIM MINISTRLOGI**

BERDAK ATYNDAKY GARAGALPAK DÖWLET UNIWERSITETI

GARAGALPAK FILOLOGIÝASY FAKULTETI

Türki filologiyasy kafedrası

**«Мағтымгулының эсерлериниң дили»
dersi boýunça leksiýa kursy**

Düzen:

KERWENOW T.

N Ö K Ü S - 2012

Гириш.

Мейилнама

1. Дерсиң мақсады ве везипеси
2. Мағтымгулының эсерлеринң дилиниң өвренилиши.
3. Мағтымгулының эсерлеринң чеперчилиги.

Дилде сөзлеринң уланылышы, бир сөзүң сөзлүкдәки манасы билен чәкленмән, ондан хас гиң маныды уланылар, яғны дилдәки сөзлер доланшыга дүшенде, оларың аңладян манылары сөзлүкдәки маныларындан өрән гиң боляр ве гөчме маныда гетирилмек билен өңки манасындан бүтинлей башга маныларда хем уланылар. Дилдәки сөзлери доланшыкда өңки манасындан башга, гөчме маныда гетирип, оларың үсти билен айры-айры дүшүнжелери аңлатмак шол сөзлери уланян адамларың, шол санда шахырларың, языжыларың дили говы билмеклерине ве оларың уссатлыкдарына хем бағлы боляр. Бу меселеде-де Мағтымгулы өзүниң уссатлыгы билен шол дөвүрлердәки шахырлардан тапавутланяр. Ол өзүниң эсерлеринде сөзлеринң гөчме маныда гелишлерини хер хили формада уланмак билен, өң ятлап гечишимиз ялы, бу меселеде хем түркмен дилиниң байлыгындан гиң сурадта пейдаланыпдыр.

Түркмен дили билиминде өзболушлы бирнәче айратынлыклары ве тапавутлары гөрмек боляр. Шейле айратынлыклара түркмен әдеби дилиниң дүйбүни тутужы бейик шахырымыз Мағтымгулы Пырагының эсерлериниң дили билен түркмен әдеби дилини деңешдирип өврнемек аркалы гөз етирмек мүмкин.

Түркмен әдеби дилиниң тарыхыны, өсүш этапларыны өврнемек үчин түркмен дилиниң граматикасыны Мағтымгулы Пырагының эсерлериниң дили билен деңешдирип өврнемек бу гүнки дервайыс меселелерден бири болуп дур.

Мағтымгулы Пырагының эсерлериниң дилини өврнемегиң мақсады ве везипелери хем шу ашакдакылардан ыбаратдыр:

- А) Мағтымгулының эсерлериниң дилинде фонетик айратынлыклар.
- Б) Мағтымгулының эсерлериниң дилинде уланылан лексик айратынлыклар.
- В) Мағтымгулының эсерлериниң дилинде уланылан морфологик ве синтактик айратынлыклар;

Магтымгулы өзүниң уссатлыгы билен хер сөзи өз еринде уланмагы башарыпдыр, ягны онуң лексикасында душ гелйән сөзлер уланылан еринде өрән конкрет манны берйәр. Меселем:

Магтымгулы сөзле хер не билениң,
Тарашлап шаглаттын көңле гелениң,
Өзүңе кемлик бил айтман өлениң,
Сенден соңкылара ядыгәр болар.

Түркмен дилине махсус сөзлер селжериленде , озалы билен, оларың ёкарда гетирилен мысалларда улланылан инче-ёгынлык , додак сазлашыгы гөз өңинде тутулар, Булардан башгада түркмен дилиниң гадымылыгыны, асыл гелип чыкышында гүндогар түрки: туба , якут диллери билен багланышыклыгыны гөркезйән ене бир фонетик хадыса дилимизе махсус болан гадымы асыл узынлыкдыр, Хас Ирки ядыгәрликлерде графика белги билен гөркезилмедик болса хем Махмыт Кашгарының диванында гоша элип аркалы белленилен: «ай талан болса, элкин (Эл билен) имлемес (үмленмез) ааж нә иймес, ток нә тимес» (М, К,) кимин сөзлериң «аай, ааж»сөзлериндәки узын чекимлилер тарыхы хақыкатдыр, Шейле узын чекимлиниң Магтымгулының дилинде хәзир хем актив херекет эдйәндигини дил фактлары гөркезйәр.

Магтымгулыдан:

Аал-яшыл бүренип чыкар периси ,
Күкрейип барк урар анбарыңысы,
Бег, төре аксакга юрдуң эси ,
Күрен тутар гөзел или түркмениң,

Хәзирки заман түркмен дилинде:

Атан даңым болуп аал-элванды,
Соорян ховам ялы болды хөкманым,

Ялы сетирлерде гетирилен: « аал , хак , соор» сөзлериндәки асыл узынлыклар муңа мысал болуп билер, Шу айратынлыклар Магтымгулының эсерлериниң дилини хем-де хәзирки заман түркмен әдеби дили өзүниң хас гадымылыгы билен тапавутландырылар, Шейле узынлык огуз- түркмен дилине якин огуз-селжук диллер топарына (түрк дилине) хем махсус дәлдир.

Магтымгулының эсерлериниң хем-де хәзирки заман түркмен әдеби дилиниң шулар ялы гадымы умумылыкларыны чекимсиз сеслерде-де гөрмек боляр, Мысал үчин, түрки диллерден диңе түркмен хем башгырт диллерине хәсиетли болан дишара «с, з» сеслерини Махмыт Кашгары өз «Сөзлүгинде» беллемедик хем болса, алым Сапар Ахаллы «Махмыт Кашгарвның сөзлүги ве түркмен дили» диен ишинде бу дишара «с, з» сеслериниң гадымылыгыны етерликли дережеде субут эдйәр. Гүрриңи эдилйән дишара «с, з» сеслери Магтымгулы Пырагы эсерлериниң дилине махсус сөзлерде уланылыпдыр:

Жейхун билен бахры Хазар арасы,
Чөл үстүнден өсер ели түркмениң,
Гүл гунчасы гара-гөзүм гарасы ,
Гара дагдан инер сили түркмениң, (М,П)

Диен сетирлерде гетирлен «с, з» сеслерини муңа мысал эдип гөркезмек болар. Хәзирки заман түркмен әдеби дилиндәки чекимсиз сеслериң гатанжына, артикуляциясының хилине ве орнуна гарап бөлүншини гөркезйән таблицада галмагаллы, сүйкеш «с, з» дишара хөкмүнде йөрите белленилипдир.

Сораглар ве юмушлар

1. Магтымгулының эсерлериниң дилиниң өвренмегиң әхмиети нәмеде?
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде максады ве везипеси нәмеден ыбарат ?
3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде чекимсиз сеслер нәхили уланылыш айратынлыкларына учрапдыр?

Әдебиятлар

1. Гарриев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Астрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Хыдыров М.Н. Түркмен дилиниң тарыхындан материаллар. Ашгабат 1962.

1. Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетикасы. Мейилнама

1. Магтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетик айратынлыклары
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде чекимли сеслериң уланылыш айратынлыклары

3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде чекимсиз сеслериң уланылыш айратынлыклары

Даянч дүшүнжелери: Магтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетик айратынлыклары барада умумы маглумат. Магтымгулының эсерлериниң дилинде чекимли сеслериң уланылышы. Магтымгулының эсерлериниң дилинде чекимсиз сеслериң уланылышы.

Шахырың дилиниң фонетик айратынлыклары догрусунда шу вагта ченли ылмы тайдан эдилен иш болманлыгы себәпли, бу хакда-да долы ве ачык бир зат айтмак мүмкин дәл.

Оны долы ишлемек үчин, илки билен шахырың өз голязмасыны я-да шол голязмадан хич хили үйтгедилмән, догрудан-догрыгөчүрилен голязманы тапып, шонда хер бир сесиң хайсы ерде, ненеңси уланыландыгы дегишли транскрипция билен беллемек герек.

Шейле иш эдиленден соң, бу хакда долурак бир зат айтмак мүмкин. Тә шол иш эдилйәнчә, шахырың дилиниң фонетикасы айдылан затлар, онуң дилинде бар болан бүтин фонетик айратынлыкларыны гөркезип билмежекдигини ве бу хакда кәбир умумы маглуматлары бермек чәкленжекдиги өз-өзүнден беллидир. Шол себәпли хем Магтымгулының дилиниң фонетикасы хакында бизиң ашакдакы гөркезжек маглуматларымыз умумы халда, диңе бир башлангыч маглуматлары берип билер.

Хәзирки элимизде бар болан эсерлер шахырың дилиниң фонетик айратынлыкларыны долы суратда өвренмәге мүмкинчилик бермесе-де, ол хакда кәбир маглуматлар айтмага дегишли материал болуп билер.

Шахырың бизиң элимизде бар болан эсерлериниң дилинден белли болшы ялы, онуң дилинде хем хәзирки заман түркмен дилинде бар болан чекимли ве чекимсиз сеслер болупдыр. Шол сеслер нәхили сөзде гелишине гарап, артикуляция тайдан хер хили окалыпдыр.

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде узын чекимли сеслер.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде узын чекимли сеслериң айдылышларыны аламатландырянйөрите белги уланылмадык болса-да, гошгуларда сазлашып гелмек тайындан белли болушына гөрә, хәзирки заман түркмен дилиндеки ялы, чекимли сеслериң узын ве гысга айдылмак хәсиети болупдыр.

Меселем:

Багтымың саясы рең би:р көмүрге.

Дога билен әр гөгә:р, ягмыр билен ер гөгә:р.

Ничелериң гөрер гөзүн ойды:рлар.

Ничелере зәхер закгун ийди:рлер.

Ничелере аташ донын гейди:рлер.
Не етди:р, не тутды:р бу кахфа дүньә...

Магтымгулы, көңле гайгы гетирме,
Бу бир и:ш вагтыдыр өзүң йитирме,
Сөзүм диңлән ё:к дийип, үмсүм отурма,
Жахан ги:ңдир ченда:н билен-де бардыр.

Яшлыгында ө:зүн иле алдыран,
Алкыш алып дережеси зо:р болар.
Намарт оглы горкы чекер мейда:ндан,
Агач адам болуп гөрнер хер я:ндан.

Йигиде ёксуллык яман бела:дыр,
Сөзүни деңи-душдан гайра сала:дыр,
Яман гылык досты душман кыла:дыр,
Гу:ры:п га:лсын, ил деркары болмаса.

Гөршүмиз ялы, ёкарда гетирилен сетирлердәки: *би:р, гәгә:р, алды:рлар, ийди:рлер, гейди:рлер, до:нын, етди:р, тутды:р, и:ш, ө:зин, ги:ңдир, ченда:н*, ялы сөзлерде болан чекимли сеслериң бири узын ве бейлекилери болса шол сөзлерде хас гысга я-да орта ягдайда айдыляр.

Магтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетикасында додак чекимлилери хәзирки түркмен дилинде болшы ялы, сөзүң икинжи ве үчүнжи богунларында хем гетирилипдир.

Меселем:

Паны дүньәге ынанмаң,
Алтын-күмүшге гуванмаң,
Гиевлере көңүл бермәң,
Бир доган зүрятча болмаз.

Пырак богун-богун сөкүп барадыр.
Гушлар уча билмез гуйрук ганатсыз.

диен сетирлердәки додакланмак тайындан сазлашып гелен сөзлер мысал болуп билер.

Магтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетикасында хем хәзирки заман түркмен дилинде бошы ялы, ахырлары **«р, л, н, з, с, ш»** сеслери билен гутаран сөзлере чекимли

билен башланян гошулмалар гошуланда, ол сөзлериң икинжи богнундакы дар чекимли сеслер дүшрүлипдир.

Меселем:

Магтымгулы илден-иле аралар,
Хижран тыгы билен багрын паралар.

Гайгы-гамда эзиз өмрүм солдуруп,
Шум пелек азабым рейган эйледи.

Шу гез ибермесең көңлүм хош олмаз,
Райымыз гайтарма, гойбер, Азадым.
Бойнум зынжыр күндө баглы,
Көңлүмде мүң арманым бар.
Аслы топрак адамзат,
Эт билен гана гелдиң.

Магтымгулының дилинде чекимли сеслериң ёгынлык ве инчелик тайындан сазлашып гелмек хәсиетлери хем эсасан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялыдыр.

Меселем:

Сөз билмесең, билениңи айтмасаң,
Сөз сөзледип, сөз аслына етмесең,
Яй чекенде догры гарап атмасаң
Ол окуң нышанаң янына дегмез.

Шейле ягдай Магтымгулының дилинде көп ерлерде сакланян хем болса, кәбир сөзлерде ёгын ве инче чекимлилериң гарышдырылып гетирилмеги билен бу дүзгүниң бозулян ерлерине-де душ гелмек боляр.

Муңа:

Намарт оглы горкы чекер мейдандан
Йигиде ёксуллык яман беладыр
Жахан гиңдир чендан билен-де бардыр.

-диен сетирлердәки *мейдан, беладыр, чендан* ялы сөзлер ачык мысал болуп билер.

Магтымгулының фонетикасында чекимли сеслериң ассимиллешип гелмеклери хәзирки заман түркмен дилиндәки ягдайына гаранда, өрән аз уланылыпдыр.

2. Шахырың дөредилигинде душ гелйән чекимсиз сеслер.

Шахырың дөредилигинде душ гелйән чекимсиз сеслере геленимизде, эсасан хәзирки заман түркмен дилинде душ гелйән чекимсиз сеслериң уланыландыгыны айтмак

мүмкин. Шол чекимсиз сеслерин хер бириниң артикуляция тайынданнэхили айдыландыгы шахырың эсерлеринде йөрите белгилер билен алапатландырыландыгы себәпли, ол хақда долы бир мағлумат айтмак кын. Шейле болса-да шол чекимсиз сеслерин сөз ичинде гетириленде, ненеңси үйтгейишлери ве янашып гелишлери хақында ашақдакылары айтмак мүмкин:

Мағтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетикасында хем, хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, кәбир дымык сеслер билен гутаран сөзлериң соңуна чекимли сеслер билен башланян гошулмалар гошуланда, сөзүң соңундакы дымык сеслер ачык сеслере өврүлипдир.

Меселем:

Ямана хич ёкмаз, сөзүң, өвүдиң,
Арып болсаң аслын сорма йигидиң.
Әдебинде, экрамында беллидир
Хасыл умыды бар экин экене,
Меул болар мырадына етмедик.

Шахырың эсерлериниң дилиниң фонетикасында кәбир ики хили айдылян сөзлериң дымык варианты хас көпирәк уланылыпдыр. Муңа: **көңүл, тириклейин, төкер** диен ялы сөзлер мысал болуп билер.

Мундан башга-да хәзирки заман түркмен дилинде «л» сеси билен айдылян кәбир сөзлерде шол «л» сесиниң ерине «т» сеси хем гетирилипдир.

Меселем:

Тен япмага көйнек истәр ялаңач,
Көйнекли дийр, вах, үстүнден дон болса.

-диен сетирдәки «истәр» сөзи хәзирки заман түркмен дилинде «исләр» гөрнүшинде уланылар.

Умуман айданда, Мағтымгулының эсерлериниң дилиниң фонетикасындан чекимсиз сеслериң болушлары хем эсасан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялыдыр. Йөне чекимсиз сеслериң өзара ассимиллешмеклерине геленимизде, хәзирки заман түркмен дилиндәки чекимсиз сеслериң ассимиллешилеринден аздыр.

Шахырың эсерлериниң дилинде душ гелйән богун галыплары хақында гүррүң эдиленде, ики саны ачык ве дөрт саны япык богун болуп, олар хем өңки түркмен дилинде душ гелйән богун галыпларындан ыбаратдыр.

Мағтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң басым билен айдылмагы хем, эсасан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялы болупдыр. Ягны кәбир басымы өз үстүне

гечирмейэн гошулмалар сөзүң соңуна гошулмадык вагтында, басым шол сөзүң соңкы богуна дүшйэр.

Меселем:

Гара дашдан гара гылы сайлан гөз,
Чөңцелер гөрежиң, гөзе мыхмандыр,
Гелен аш дийип гелмез туршутма йүзүң,
Нана мэтэч дэлдир сөзе мыхмандыр.

Гөршүмиз ялы, бу сетирлердэки сөзлериң ахыркы богунлары басым билен айдылар. Эмма *мыхмандыр, туршутма, дэлдир* сөзлериң басымы өзүне гечирмейэн (-дыр, -дир, -ма) гошулмаларының болмагы себэпли, ол сөзлерде басым шол гошулмаларың өң янындакы богунларда эшидилйэр.

Сораглар ве юмушлар

1. Магтымгулының эсерлериң дилиң фонетикасы хэзирки заман түркмен дилиң фонетикасындан нэхили тапавутланяр?
2. Магтымгулының эсерлериң дилинде чекимли сеслериң нэхили уланылыш айратынлыкларыны учратдыңыз?
3. Магтымгулының эсерлериң дилинде чекимсиз сеслер нэхили уланылыш айратынлыкларына учрапдыр?
4. Шахырың эсерлериң дилинде сингармонизмиң нэхили гөрнүшлери душ гелйэр?
5. Магтымгулының эсерлериң дилинде ачык ве дымык чекимсизлериң уланылыш айратынлыклары нэхили?

Эдебиятлар

1. Гаррыев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Астрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Хыдыров М.Н. Түркмен дилиң тарыхындан материаллар. Ашгабат 1962.

2. Тема: Магтымгулының эсерлериң дилиң лексикасы.

Мейилнама

1. Магтымгулының эсерлериң дилиң лексик айратынлыклары
2. Шахырың эсерлериң дилинде арап-парс сөзлериң уланылышы
3. Магтымгулының эсерлериң дилинде сөзлериң конкрет маныда уланылышы

Даянч дүшүнжелери: Магтымгулының эсерлериң дилиң лексик айратынлыклары. Шахырың эсерлериң дилинде арап-парс сөзлериң уланылышы. Магтымгулының эсерлериң дилинде сөзлериң конкрет маныда уланылышы.

Магтымгулының лексикасыны долы билмек үчин, өңүрти онуң дилиниң ылмы тайдан долы ишленен сөзлери герек. Шейле-де болса, мунуң ялы сөзлүк бизде хэзире ченли ёк. Оңа гөрә хем шахырың дилиниң лексикасы догрусунда долы ве ачык бир зат айтмак кын. Нәхили хем болса, Магтымгулының лексикасы хакында умумы халда кәбир затлары айтмак мүмкин.

Шахырың дөредижилигинден белли болушы ялы, онуң эсерлериниң дилиниң лексикасында өзүнден өңки дөвүрлерде дөредилен эсерлеиң дилиниң лексикасы көп уланылыпдыр. Шонуң билен бирликде Магтымгулының эсерлериниң дилиниң лексикасында өз дөври билен багланышыклы болан кәбир лексик айратынлыклар хем душ гелйәр. Онуң эсерлериниң дилиниң лексикасыны өзүнден өңки асырлардакы эсерлеиң лексикасы билен деңешдиренимизде, халк дилиниң долы суратда Магтымгулы тарапындан пейдаланыландыгыны ачык гөрмек мүмкин.

Мундан башга-да шахырың дөредижилигинде, өңки эсерлере гаранында, арап-парс сөзлери өрән аз уланылыпдыр. Шейле-де болса, Магтымгулы өз дөредижилигинде арап-парс сөзлерини дүйбүнден уланмандыр диймек болмаз. Себәби, нәхили-де болса, ол сөзлер шахырың дөредижилигинде-де белли бир дережеде орун тутупдыр.

Айратын хем арап-парс сөзлери Магтымгулының дини хәсиетде болан шыгырларында көпрәк уланылыпдыр.

Магтымгулының лексикасында душ гелйән айры-айры сөзлере, терминлере геленимизде, оларың көпүси хенизе ченли хем хәзирки заман туркмен дилинде актив суратда уланыляр.

Магтымгулы өзүниң уссатлыгы билен хер сөзи өз еринде уланмагы башарыпдыр, онуң лексикасында душ гелйән сөзлер шол ерде өрән конкрет маны берйәр. Шоңа гөрә-де шахырың дөредижилигинде душ гелйән сөзлери хер тарапа чекмек я-да бу сөз нәхили уланылдык дийип ойланмак ялы затлар көп ерде эсасан душ гелмейәр.

Меселем:

Магтымгулы сөзле хер не билениң,
Тарашлап шаглатгын көңле гелениң
Өзүңе кемлик бил айтман өлениң
Сенден соңкылара ядыгәр болар.- диен сетирлерден гөрмек болар.

Шу мысалда хер бир сөзүң өз еринде гетирилмеги нетижесинде, ёкарда айдышымыз ялы, ол сөзлер өрән конкрет маны берйәрлер.

Шахыр өзүниң уссатлыгы билен, бир зада хәсиет болан айратынлыгы меңзетме шекилде икинжи бир задың үсти билен аңлатмакда хем сөзлери ерли-еринде гетирип, конкрет дүшүнжәни бермеги гаты говы башарыпдыр.

Шол себәпли хем шахырың кәбир гошгуларыны оканыңда, гүррүң эдилйән затлар хут өз болшунда гөз өңүне гелйәр. Муна кәбир мысаллары алып гөрелиң:

Багры янып көңүл төкер гөзүнден,
Гаш хем гелсе йыглап гечерхалыма

Магтымгулы илден-иле аралар,
Хижран тыгы билен багрын паралар,
Голун саллап марал габак перилер
Инер алкымындан дәли Гүргениң.

Ёлда ёлукдырдым чешми жадыны
Өлчердим эл чойдум ышыкың одуны
Көңүл айнасына ярың адыны
Сураткешлик эдип чызмалы болдум.

Бу сетирлерде, ёкарда айдышымыз ялы, шахыр меңзетме шекилинде бир затда бар болан айратынлыгы икинжи бир затда гөркезилипдир.

Сораглар ве юмушлар

1. Магтымгулының эсерлериниң дилиниң лексик айратынлыклары барада нәмелери билйәрсиниз?
2. Шахырың эсерлериниң дилинде арап-парс сөзлериниң уланылышы нәхили?
3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң конкрет маныда уланылышына душ гелмек болармы?
4. Шахырың эсерлериниң дилинде чеперчилик элементи болан меңзетмеден пейдаланылармы?

Эдебиятлар

1. Гаррыев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Астрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Хыдыров М.Н. Түркмен дилиниң тарыхындан материаллар. Ашгабат 1962.

3. Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң гөчме маныда уланылышы.

Мейилнама

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң уланылыш айратынлыклары
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде уланылан чеперчилик элементлери

3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң гөчме маныда уланылыш уссатлыгы

Даянч дүшүнжелери: Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң уланылыш айратынлыклары. Эсерлериниң дилинде уланылан чеперчилик элементлери. Магтымгулының эсерлеринде сөзлериң гөчме маныда уланылыш уссатлыгы.

Магтымгулының эсерлериниң дилиниң лексикасында душ гелйән сөзлерде, түркмен дилиниң хер хили байлыклары шахыр тарапындан ерли-еринде уссатлык билен уланылыпдыр.

Догры Магтымгулының дилинде-де кәбир сетирлердәки сөзлер еке-екеликде алнанда дүшнүкли болса-да, шол сетирлериң үсти билен шахырың аңлатжак болян пикирине дүшүнмек өрән кын. Муңа мысал эдип шахырың:

Алтмыш яшан етмиш йылкы сопулар,

Аз галандыр, ай-гүнүңиз батмага...

Бейик дагың башындакы үч агач,

Дүйби бир болмаса чатып болмаяр- диен сетирлерини гөркезмек хем етерликдир.

Ёкаркы сетирлерде гетирилен сөзлериң хеммеси айры-айрылыкда дүшнүкли болса-да, шол сетирлериң үсти билен аңладыжак пикирлере дүшүнмек кын. Шол сетирлерде йөредилен пикирлери хер ким өзүче дүшүндиржек боляр.

Бу ягдай шахырың өз пикирини ачықдан-ачык айтман, гизлин ёллар билен, башга хили айданымызда, икинжи бир предметиң үсти билен , гөчме маныда аңлатмак үчин уланылан эдеби усулларының биридир.

Умуман айданда, Магтымгулының дилиниң лексикасында бар болан бейле ягдайлар, айратынлыкда гелжекде ишленмели меселелериң биридир.

Дилде сөзлериң уланылышы, бир сөзүң сөзлүкдәки манасы билен чәкленмән, ондан хас гиң маныда уланылар, ягны дилдәки сөзлер доланшыга дүшенде, оларың аңладян манылары сөзлүкдәки манылардан өрән гиң боляр ве гөчме маныда гетирилмек билен өңки манасындан бүтинлей башга маныларда хем уланылар. Дилдәки сөзлери доланшыкда өңки манасындан башга гөчме маныда гетирип, оларың үсти билен айры-айры дүшүнжелери аңлатмак шол сөзлери уланян адамларың, шол санда шахырларың, языжыларың дили говы билмеклерине ве оларың уссатлыкларына хем баглы боляр. Бу меселеде-де Магтымгулының өзүниң уссатлыгы билен шол дөвүрлердәки шахырлардан тапавутланяр. Ол өзүниң эсерлеринде сөзлериң гөчме маныда гелишлерини хер хили формаларда уланмак билен, өң ятлап гечишимиз ялы, бу меселеде хем түркмен дилиниң

байлыгындан гиң суратда пейдаланыпдыр. Муңа ашакдакылары мысал эдип гөркезмек болар:

1. Меңзетме.

Шахырың эсерлериниң дилинде ики саны задың я-да херекетиң бири-бирине меңзедилмеги көп ерлерде гетирилипдир. Хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, меңзетмәни гөркезмек үчин көмекчи сөз хөкмүнде Магтымгулы, эсасан *ялы, кимин, дек, киби, дей, дейин, меңзеш, мисли, мысалы* ялы сөзлери уланыпдыр.

Меселем:

Залымлар хор болар, галар аякда,
Гарып сен йыглама, шир *дек* болар сен.

Гардашлары Юсуп *кимин* женана,
Рова гөрмедилер жайың ягшысын.

Бүргүт гуш *дей* ганат какып дүгүлден,
Муханнеслер гечер, жандан, огулдан.
Гурт *дек* гирип, гоюн *кимин* дагылдан,
Әр йигидиң мерт ёлдашы гереkdir.

Шахырың дилинде бир зады икинжи бир затда я-да бир херекети башга бир херекете меңзедип, аңлатмаклык ёкаркы ялы көмекчи сөзсүз, кәбир сетирлерде сөзлериң өзара бири-бири билен мынасыбетлери аркалы хем берилипдир.

Меселем:

Ат саланда доңуз кимн топулып,
Айылайын асылышы гереkdir.

Ашыга хер бир гүн ахырзамандыр,
Ярдан ырак дүшүп ара даш галса.

Пикир дерясына аклым гәмисин,
Батырмышам, чыка билмен, нейләйин.

Менлик билен этдим ишими зая,
Ыкбалым эшегин батырдым лая.

Дүнийә деря, тен бир салдыр, агарсен,

Хачана дең тай гидер сен дүз билен.

Магтымгулы өз пикрини хас тәсирли бермек үчин, меңзетмәниң әхли гөрнүшинден пейдаланып, ол я башга бир задымеңзетме аркалы өңки бошундан хас гүйчлендирип, соң хем шол шерт болмадык вагтында, ол задың өңки өз болшунда хем дуруп билмән, хас гүйчсүз болуп галжакдыгыны хем шу угур билен аңладыпдыр.

Меселем:

Ёлбарс дейин гоч йигитлер тилкидир,

Илден, гүнден, гарындашдан айрылса-диен ялы сетирлерде хас гүйчлендирмек үчин оны «ёлбарса» меңзедип, өңкүсинден улалдыр ве шу ягдайың сакланмагы үчин хем бирнәче затлары онуң өңүнде шерт эдип гойяр, шол шерт болмадык вагтында, шол угур билен өңки ягдайындан хем ашак дүшжекдигини ятладып, оны тилкә меңзедйәр. Бу чылшырымлы меселе болуп, Магтымгулының эсерлеринде өрән ерликли ишледилипдир.

2. Эпитет (чепер сыпатландырма)

Магтымгулының дилинде эпитетлер хем өз еринде гиң суратда уланылыпдыр. Меселем:

Ак пулы сакларлар гара гүн үчин.

3. Аллегория-бир задың манысы аркалы икинжи бир маны аңлатмак болуп, бу хем Магтымгулының дилинде көп ерлерде гетирилипдир. Меселем:

Өй ичинде хара дөнер,

Муханнес бир нере дөнер,

Тилки, шагал шире дөнер,

Сөвеш гурулмаган ерде.

4. Метонимия-бир задың манысыны башга бир зат билен чалшырылып уланылмагы болуп, түркмен дилиниң бу хили байлыгындан зем гиң суратда пейдаланыпдыр. Меселем:

Билбилем, аху-зар чекип,

Тәзе гүлзардан айрылдым,

Гөзден ганлы яшым дөкүп,

Ол сөвер ярдан айрылдым.

5. Гипербола (улалтма). Бир зады, дүшүнжәни өз болшундан хас улалдып гөркезмек болуп, бу хем шахырың дилинде белли бир дережеде улы орун тутупдыр. Меселем:

Эй гараз, хер зүлпүңе етмиш мүң әр туссагдыр.

6. Литота-бир зады өз болшундан хас кичелтмек болуп, бу хем Магтымгулының дилинде гиңден пейдаланылыпдыр. Меселем:

Бу дүнийә гөйә бир кервен срайдыр,

Гелен йүк яздырып, гечип барадыр.

7. Жанландырма (Олицетворение). Жансыз затлара, хайванлара йүзленмек болуп, Магтымгулы өз эсерлеринде дилиң бу хили чеперчилик усулындан хем өнүмли пейдаланыпдыр. Меселем:

Хайран, Межнун болуп чыкам чөллере,
Барып месген тутам, сизе, даглар хей.

Дүңйә, сениң бу гезекли гердишиң,
Гызыл гандан гырмызы болупдыр дишиң,
Гечи, гурт достлугына дөнүпдир ишиң,
Гамлы шат болмазмы, аглан гүлмезми.

8. Метафора-образлы меңзетмә меңзеш болуп, пикири хас чуңлашдырмак үчин уланылган әдеби усуллардан биридир. Магтымгулы өз эсерлеринде дилиң бу хили чеперчилик серишделеринден хем ерликли пейдаланыпдыр. Меселем:

Дырнагы демирден талаңчы дүңйә,
Ишиң ёкдур намыс биле ар биле.
Ышк мени яндырды, хетден ашырды,
Йүрегим ичимден чыкып барадыр.

9.Алтернация-гошгы сетирлериндәки сөзлериң хер бириниң башкы (илки) чекимсиз сеслериниң меңзеш гелмеклери болуп, бу хем шахырың эсерлериниң дилинде етерли дережеде уланылыпдыр. Меселем:

Акмая алдырса, элден көшегин,
Багрын бозуп, бозламаян болармы.

Ине, бу гошгының соңкы сетирлериндәки сөзлериң хеммеси хем бир хили сес билен башланяр.

10. Деңешдирме-бир зат билен икинжи бир зады я-да бир херекет билен икинжи бир херекети бири-бири билен деңешдирмек болуп, Магтымгулының эсерлеринде гинден уланылыпдыр. Меселем:

Гул дийип, йигидиң аслыны сорама,
Хожасы бар, белки гулуна дегмез...

Бедев бар, пул берсең бахасы етмез,
Бедев бардыр салан жулуңа дегмез.

Гөзел бардыр, дүңйә малын ийдирсең,

Бардыр гөзел, иен нанына дегмез.

Огры әрден догры ит хем ягшыдыр.

Шейлеликте, Магтымгулы түркмен дилиниң ёкардакы ялы байлыктарындан өзүниң дөреджилик ишинде өстүнликли пейдаланмагы уссатлык билен башарыпдыр.

Сораглар ве юмушлар

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде сөзлериң уланылыш айратынлыклары нәхили?
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде нәхили чеперчилик элементлери уланылыпдыр?
3. Меңзетме дийип нәмә айдылар?
4. Шахырың эсерлериниң дилинде эпитет, жанландырма нәхили уланылыпдыр?
5. Магтымгулының эсерлериниң дилинде аллегория ве метафора нәхили уланылыпдыр?
6. Шахырың эсерлериниң дилинде метонимия ве аллитерация нәхили уланылыпдыр?
7. Магтымгулының эсерлериниң дилинде гипербола ве деңешдирме нәхили уланылыпдыр?
8. Магтымгулының эсерлериниң дилинде литота нәхили уланылыпдыр?
9. Шахырың эсерлериниң дилинде эпитет нәхили уланылыпдыр?

Әдебиятлар

1. Гаррыев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Астрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Хыдыров М.Н. Түркмен дилиниң тарыхындан материаллар. Ашгабат 1962.

4. Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң уланылышы. Мейилнама

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң уланылыш айратынлыклары
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң атлардан, сыпатлардан, санлардан ве чалышмалардан гелиши
3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң ишликлерден ве көмекчилерден гелиши

Даянч дүшүнжелери: Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң уланылыш айратынлыктары. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң атлардан, сыпатлардан, санлардан ве чалышмалардан гелиши. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң ишликлерден ве көмекчилерден гелиши.

Магтымгулы өз дөредижилигинде синонимлерден хем гиң сурада пейдаланыпдыр. Муңа шахырың дөредижилигинден ашакдакы ялы сөзлери мысал эдип гөркезмек болар.

1. Атлардан:

Гечи, гурт достлугына меңзәпдир ишин
Агач йитер, ёда йитер, ёл галмаз
Мей-мест болдум, дерсиз гапа душ болдум
Алтын, күмүш зең болупдыр.

2. Сыпатлардан:

Яман хатын ягшы әре душ гелсе
Чыкар яңлыч дештиш ёк
Ёк дөвлетден егдир, болса бир хүнәр

3. Санлардан:

Екеже эшекли атым ег диер
Гел азар бермегин бир мусулмана

4. Чалышмалардан:

Сегсене етмишем, ничик гечер бейле хал
О нәмедир дервезесиз галадыр
Ол көңүлдир дервезесиз галадыр

5. Ишликлерден:

Магтымгулы сөзүң диңләне сөздүр
Билмедик адама гуры оваздыр

6. Көмекчилерден:

Рустем дек дөвлери пермана салсан
Юнус кимин зындан ичре агласам
Магтымгулы өз дөврүнде синонимлери тиркешдирип хем уланыпдыр. Меселем:
Инди гөр, бак, улы болуп галып мен
Пушашым гам-гуссадыр, мен дөнмүшем Перхада хей.
Көңлүм истәр гезсем дүнийә әлеми.

Магтымгулы өзүниң чепер дөредижилигинде, түркмен дилиниң хер хили байлыктарындан үстүнликли пейдаланмагы башарышы ялы, омонимлери хем герекли

еринде уланып, оларың үсти билен гошгы сетирлеринде өрән конкрет маны бермеги башарыпдыр. Меселем:

Көңүл ягын багыр төкер гөзүнден,
Гаш хем гелсе, йыглап гечер халыма.
Дост тутма, көп яшлы адам көсесин,
Барын ёк дийип бош гөркезер кисесин.

Магтымгулы өзүниң уссатлыгы билен гошгы сетирлериндәки богун саныны өрән сазлашыклы гетирипдир. Бир сетирде гетирмели болан сөзлериң богун саны көп я-да аз болуп, бейлеки сетирлердәки богун саны билен ылалашмажак боланда, кәбир шахырың эдиши ялы, шол сөзи ясама шекилде гысгалдып, сөзи бозуп, шол гошгының сетирдәки богунларының саныны догурлажак болман, онуң терсине, түркмен дилинде бар болан байлыклар я-да тутмак билен амала ашырыпдыр. Шоңа гөрә-де шахырың дөредижилигинде башга кәбир шахырларың ка гаранда Магтымгулының өзи тарапындан сөзлериң гысгалдылып уланылан ерлери өрән аз душ гелйәр.

Догры, шахырың дилинде *эгер, сора, гезек* ялы кәбир сөзлериң *гер, сор, гез* гөрнүшинде гысгалдылан ерлерине душ гелмек мүмкин. Меселем:

Шу гез ибермесең, көңлүм хош олмаз
Райымыз гайтарма, гойбер Азадым.

Гул дийип, йигидиң аслыны сорма,
Хожасы бар, белки гулуна дегмез.

Гөршүмиз ялы, бу сетирде гез (гезек), сор (сора) сөзлери гысгалан формада душ гелйәр.

Мундан башга сөзлерде аслында үйтгедилип уланылан ерлерини тапмак кын. Бу хили үйтгешиклик хем бешге ерлерде душ гелмейәнлиги себәпли, соңкы вагтларда үйтгедилендир я-да гысгалдыландыр дийип айтмага белли бир дережеде мүмкинчилик берйәр.

Хәзир шахырың бизиң элимизде бар болан эсерлериниң дилине середенимизде, ёкарда айдышымыз ялы, хут шахырың өзи тарапындан гысгалдылан сөзлере өрән аз душ гелинйәр. Бу болса Магтымгулының сөзлери халк көпчүлигиниң дилинде уланылышы ялы уланылыпдыр, эгер сөзлери өзүче гысгалдып уланан болса-да ол хили гысгалдылан сөзлери шол болушлары ялы, bize гелип етмәндир, себәби ол хили ясама шекилде гысгалан сөзлери халк көпчүлиги кабул этмәндир, оңа гөрә-де йитип гидипдир.

Шахырың дөредижилигине дегишли хэзирки вагтда бизиң элимизде бар болан материалларың эсасында онуң дөредижилигинде түркмен дилиниң шиве айратынлыгыны гөркезйән хэсиетлере душ гелмек кындыр.

Магтымгулы өз дөредижилигинде түркмен дилиниң байлыкларыны долы суратда пейдаланмак билен бирликде, гоңшы халкларың хем диллеринден белли бир дережеде пейдаланыпдыр. Шол себэпли хем онуң эсерлериниң кэбир еринде азербайжан, өзбек диллерине дегишли болан айратынлыклар-да тапыляр. Муңа мысал хөкмүнде шахырың эсерлериндэки *чох, яйлахлары, ойнахлары, авлахлары, гөрмемишем* ялы сөзлери гөркезмек болар.

Сораглар ве юмушлар

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң уланылыш айратынлыклары нэхили?
2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң атлардан гелиши нэхили?
3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң сыпатлардан гелиши нэхили берилипдир?
4. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң санлардан гелиши нэхили?
5. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң чалышмалардан гелиши нэхили берилипдир?
3. Магтымгулының эсерлериниң дилинде синонимлериң ишликлерден ве көмекчилерден гелиши нэхили берилипдир?

Эдебиятлар

1. Гарриев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Астрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Хыдыров М.Н. Түркмен дилиниң тарыхындан материаллар. Ашгабат 1962.

5. Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилиниң морфологиясы. Мейилнама

1. Магтымгулының эсерлериниң дилиниң морфологик айратынлыклары
7. Магтымгулының эсерлериниң дилинде атлар
8. Магтымгулының гошгуларында атларың үйтгейишлери

Даянч дүшүнжелери: Магтымгулының эсерлериниң дилиниң морфологик айратынлыклары. Магтымгулының эсерлериниң дилинде атлар. Магтымгулының гошгуларында атларың уланылышы.

Магтымгулының эсерлериниң дилиниң морфологиясы хем тәзе дөрән бир зат болман, өзүнден өңки асырларда дөредилен эсерлерин дилиндәки душ гелйән морфологиядыр. Магтымгулы хем өзүниң дөреджилигинде хас өңрәкден бәри довам эдип гелен дилиң морфологиясыны пейдаланыпдыр.

Шахырың эсерлериниң дилиниң морфологиясыны өзүнден өңки асырлардакы язгыларың морфологиясы билен деңешдиренимизде, икисиниң арасында дүйпли бир үйтгешиклик гөзе илмейәр. Шейле болса-да, ёкарда айдышымыз ялы, Магтымгулының эсерлериниң дили догрусунда етерли маглуматлар болманлыгы себәпли, онуң дилиниң морфологиясы хакында мүмкин болдукча, долурак дуруп гечмегимиз герек. Шоңа гөрә-де бу хакда ашакдакы маглуматлары айтмак мүмкин.

Магтымгулының эсерлериниң дилиниң морфологиясында-да хәзирки заман түркмен дилинде бар болан сөз топарларының хеммеси душ гелйәр.

1. Магтымгулының эсерлериниң дилинде атлар

Магтымгулының эсерлериниде хас ве жынс атлар болуп, олар хем эсасан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялыдыр. Мунда болан хас атлар *ер-юрт, даг, деңиз, деря, адам* атларыны гөркезйән сөзлерден ыбарат болуп, оларың бирнәчелери хәзирки вагтда шол дурушлары ялы улансалар, кәбирлери умуман уланылышдан галандыр. Меселем:

Бибат болуп дөнер Лутуң шәхрине

Совулды Сүлейман хем Рүстем ширлери

Усса Жафар иши сенжан жүппеси

Хиндистанда шекер, Булгарда бал сен

Юсуп-Зулейзаның тайы гөзел сен

Овазың Чын-Мачын даглар ашасы

Ёкарда гөркезилен хас атлардан бирнәчелери, айдышымыз ялы, архаизмлешип, хәзирки заман түркмен дилинде уланылмаяр, бирнәчелери хәзирки заман түркмен дилинде уланылышыны довам эдип гелйәр.

Шахырың дилинде асыл вея сама жынс атлар болуп, олар хем өзлериниң уланылышлары тайындан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялыдыр. Меселем:

Мерт герек жепа чекмәге,

Ат герек дере сөкмәге,

Супра язып нан дөкмәге,

Гөвнүниң хүммети герек. –диен сетирлердәки *мерт, жепа, ат, дере, супра, нан, гөвүн, хүммет* сөзлери жынс атлар болуп, хәзирки заман түркмен дилинде-де, эсасан, ёкардакы ялы гүрнүшде уланылар.

Магтымгулының дилинде ёкардакы ялы асыл атлар билен бирликде, ясама атлар хем хазирки заман түркмен дилинде болшы ялы, көп ерлерде душ гелйәр. Меселем:

- 1) –лык, -лик: Йигитлик паслыны гыша етирдим
Кәмиллик кештесин деря батырдым
- 2) –кеш: Гыбаткешдер өзүн дүзетди
- 3) –кыш: Алкыш алсаң мыдам ишин оң болар.

Ёкарда гөркезиленлер ялы, шахырың дилинде асыл ве ясама атлар болуп, шол ясама атлар хем хазирки заман түркмен дилинде болшы ялы, бирнәче гошулмаларың үсти билен **атлардан, сыпатлардан, ишликлерден, санлардан** ясалыпдыр.

2. Магтымгулының эсерлериниң дилинде атларың үйтгейшлери

Атларың үйтгейишлери хем хазирки заман түркмен дилинде болшы ялы, Магтымгулының дилинде хем олар **сан, йөңкеме** ве **дүшүм** билен үйтгейәрлер.

Атларың көплүк саныны гөркезмек үчин, хазирки заман түркмен дилинде болшы ялы, шахырың дилинде хем «-лар, -лер» гошулмасы уланылыпдыр. Меселем:

Соран болса, сынама сөзлер бар,
Йүз түменден егдир, ниче йүзлер бар,
Нейсансыз, небатсыз, ниче язлар бар.

Хазирки заман түркмен дилинде болшы ялы, -лар, -лер гошулып хем уланылыпдыр. Магтымгулының дилинде хем «-лар, -лер» гошулмасыны кабул эден сөзүң көплүги гөркезмән, гошулмасыз ягдайындакы дүшүнжесини аңладып гелен ерлерине хем душ гелмек мүмкин. Меселем:

Йүреклери ат башыдек батырлар,
Хатынча ёк ат ярагы болмаса.

Ёкарда айдышымыз ялы, бу сетирлердәки **йүрек** сөзүниң соңуна «-лер» гошулмасы гошулан хем болса, адамда бир **йүрек** болмагына гөрә шол йүрек сөзи мысал гетирилен сетирде өңки бирлик дүшүнжесини аңладып гелди.

3. Магтымгулының дилинде атларың йөңкеме билен үйтгейишлери. Шахырың дилинде атларың бу категориясы хем эдил хазирки заман түркмен дилиндәки болуп уланылар.

1) Соңы чекимсиз сеслер билен гутарян атларың йөңкеме билен үйтгейшине мысаллар.

Башым чыкмаз не говгая саташдым
Гуванар душманың, достуң ят болар.

Өмрүмиз зая дөнди

Аз галандыр, ай-гүнүңиз батмага.

Магтымгулының дилинде хем хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, деңдеш агзалар гошаландырылып улыныланларында, оларың икиси хич хили гошулмасыз ве соңкусы сан ве йөңкеме гошулмаларыны кабул Эдип хем гелипдир.

2) Соңы чекимсиз сеслер билен гутаран атларың йөңкеме билен үйтгейишлери.

Тутды сынама, чапраз-чапраз даглар хей

Гачар агаң, иниң болмаз хатыраң.

4. Магтымгулының дилинде атларың дүшүм билен үйтгейишлери. Түрки диллериң көпүсинде болушы ялы Магтымгулының эсерлериниң дилинде-де баш дүшүмде гелен атлар хич хили гошулма кабул этмейөр.

Эелик дүшүми хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, гошулмалы ве гошулмасыз формада гетирилипдир. Гошулмалы гөрнүши атларың соңуна «-ың, -иң, -ның, -ниң» гошулмаларының гошулмагы билен берилипдир. Меселем:

Биманының сөзи жаныңдан өтер,

Наданың пейдасы өзүне дегмез.

Эелик дүшүмиң гошулмасыз формасы ашакдакф ялы гөрнүшде уланыляр.

Йигитлик паслыны гыша етирдим,

Кәмиллик кештесин, деря батырдым.

Йөнелиши дүшүм шахырың эсерлериниң дилинде ашакдакы ялы гошулмаларың көмеги билен ясалыпдыр:

1) –га, -ге

Заманга сен гирдан,

Заман сенден бихабар.

Яш эллиге гиденде,

Болар гарры адында.

2) Кәбир шивелерде эдилиши ялы, шахырың дилинде хем йөнекей дүшүми аңлатмак үчин «-я, -е» гошулмалары уланылыпдыр. Меселем:

Башымны говгая салма,

Гуванма кесекден болан биная

3) «-а, -е»

Зынхар каст этмегин, ийдигиң нана,

Надана ёлукды, турпа женанлар.

Магтымгулы айдар сөзлерим хакдыр,

Эммаки хак сөзе тен берен ёкдур.

*Еңиш дүшүм*иң шахырың эсерлериниң дилинде ики хили гөрнүши болуп, олар хем шахырың дилинде хәзирки заман түркмен дилиндәки ялы ягдайда уланылыпдыр. Меселем:

Сөз билмесең, билениңи айтмасаң,

Сөз сөзледип, сөз аслына етмесең.

Ёкардакы сетирлерде еңиш дүшүм ики хили гөрнүши бар.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде соңлары чекимсиз сес билен гутаран атларың соңуна еңиш дүшүм иң гошулмасы болан «-ны, -ни» гошулмалары гошулып уланылышлары хем бар. Меселем:

Бир бедевни сайлап, алар болсаңыз,

Сынасын, сагрысын, геришин гөрүң.

Вагт-орун дүшүм хем хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, атларың соңуна «-да, -де, -н, -нда, -нде» гошулмалары гошулмак билен ясаляр ве манны тайындан бир задың орнуны, херекетиң вагтыны аңладып гелипдир. Меселем:

Хызыр кимин чөллерде,

Ыляс кимин сувларда,

Ковус кимин дагларда,

Ягшы, яманы гөрсем.

Чыкыш дүшүм хем Сагтысгулының эсерлериниң дилинде «-дан, -ден, -н, -ндан, -нден» гошулмаларының үсти билен ясалып, хызматы тайындан эсасан хәзирки заман түркмен дилиндәки ялы уланыляр. Меселем:

Эшек өзүн эгсик саймаз бедевен,

Гыммат этсең ат янында беллидир.

Шум рақып бирехим маңа билдирди,

Агламакдан гүл йүзлерим солдурды.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде иш атлары хем хәзирки заман түркмен дилинде болшы болшы ялы, ишликлериң соңларына «-ып, -ип, -уш, -үш, -ш» гошулмаларың гошулмагы билен ясалып, хемише сөзлемиң манысына гөрә, дегишли йөңкемеде гетирилипдир. Меселем:

Мәрекеде отурып-турушын гөрүң.

Озал ыкларында дурушын гөрүң.

6.Тема: Сыпатлар.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде хем асыл вея сама сыпатлар болуп, олар айыклайжы хөкмүнде геленлеринде хич хили гошулмасыз гетирилипдир. Меселем:

Эй яранлар, бир бигайратйигидиң,
Мүң яман сөз айтсаң, жанына дегмез.

Дертли гулуң дерманыны бийр дийрлер.

Шахырың дилинде относительно сыпатларың әхли гөрнүши «-лы, -ли» гошулмасыз, сыпат ерине гелмели адың шол дуршуна гетирилмеги билен хем аңладылыпдыр.

Акыл йигит сөз башламаз мен билен. –диен сетирдәки акыл сөзүниң дуршуна акыллы йигит гөрнүшинде гетирилмеги мысал болуп билер.

Ясама сыпатлар. Магтымгулының дилинде хем хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, бирнәче гошулмаларың үсти билен башга сөз топарларындан ясалан сыпатлар болуп, олар хем эсасан ашакдакы ялыдыр.

-лы, -ли. Бир леззетли тагам дишине дегмез.
-чы, -чи. Гелен гечер, бу яланчы жахандан.
-би. Эй яранлар бир бигайрат йигидиң.
-арман, -ермен. Атарман, чапарман, алгыр йигиде,
Ери гелсе нурбат аман ягшыдыр.

Магтымгулының эсерлериниң дилиндәки ясама сыпатлархәзирки заман түркмен дилиндәки билен денешдириленде, онуң аз уланыландыгыны гөрмек мүмкин. Оңа Магтымгулының дилинде –ны, -ни, -жаң, -жең, -ак, -ек, -к, -гак, -к, -гек, -аган, -еген, -мазак, -мезек, -гын, -гин ялы гошулмаларың сыпат ясамак хызматында уланылмандыгы, эгер уланылан хем болса, өрән аз дережедедиги мысал болуп билер.

7.Тема: Чалышмалар.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде ашакдакы ялы чалышмалара душ гелинйәр.

Ат чалышмалары. Меселем:

Олар йүз сапада, мен бир хасратда.
Сен гарып сен, мен пакыр мен, менде сенде чәре ёк.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде ат чалышмалары гайталанып уланыланда я-да хабардан соң гетириленде, йөңкеме гошулмасының хызматында хем уланылыпдыр. Меселем:

Сен гарып сен, мен пакыр мен, менде сенде чәре ёк.- диен сетирлердәки икинжи «сен», «мен» сөзлери мысал болуп билер.

Сораг чалышмалары. Меселем:

Аббат хайсы, бибат хайсы билмедим.

Ким дүзедер дилде сөз хем болмаса.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде сораг чалышмасы болан «нәче» сөзи көпленч «ниче» гөрнүшинде гетирилипдир.

Ниче ерде гөрсөң, аглап отурган,

Ниче ерде бигам гүленде бардыр.-диен сетирлериндәки **ниче** сөзи ачык мысал болуп билер.

1. Сан чалышмалары. Магтымгулының эсерлериниң дилинде хем, хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, сан чалышмалары болуп, олар айыргыч ролунда геленлеринде, хич хили гошулмасыз, шол дуршуна уланылыпдыр. Меселем:

Бедев дийгеч, хемме бедев дең болмаз,

Чын бедевлер мейданында беллидир. –диен сетирдәки **хемме** сөзи мысал болуп билер.

2. Гөркезме чалышмалары. Бу чалышма хем эдил ёкардакы ялы болуп, айыргыч ролунда геленде хич хили гошулмасыз шол дуршуна гетирилипдир. Меселем:

Ол нәмедир, яшыл, гызыл өвүсйән,

Ол нәмедир, аягы ёк товусян,

Ол нәмедир, еди деря бөвүсйән,

Шахыр болсаң шондан бизе хабар бер. -диен сетирлердәки **ол** сөзи мысал болуп билер.

«Ол» диен гөркезме чалышмасының диңе «О» гөрнүшинде берилен ерлерине-де душ гелмек мүмкин. Меселем:

О нәмедир бир-биринден аладыр.

3. Гайдым чалышмасы. Бу чалышма хем шахырың эсерлериниң дилинде хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы уланылыпдыр. Меселем:

Өз рысгына хич канагат этмедик,

Гөзүн дикер киши ашына зар болар.

Өз янында бедевден,

Эшек өзүн ег саяр.

4. Ёклук чалышмасы. Бу чалышма хем Магтымгулының эсерлериниң дилинде «Хич» сөзүниң үсти билен берилипдир. Меселем:

Дүзде галсаң хич тапмайын көлеге,

Эрем багы ичре гамсыз галдым тут.

Ямана хич ёкмаз, сөзүң, өвүдиң.

Хич киме етдирмез васпы кемаллы.

5. Сыпатлык чалышмасы. Бу чалышма хем шахырың эсерлериниң дилинде «хер, башга, өзге» сөзлериниң үсти билен берилипдир.

Хер ким өз ярыны доган ай эдип,

Ярын гөзләр, өзге ая серетмез. –диен сетирлердәки «хер, өзге» сөзлери мысал болуп билер.

8.Тема: Халлар.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде-де халлар хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялыхерекетиң ягдайыны гөркезйән долдургыч ролунда гетирилипдир. Шейле ягдайда халлар хич хили гошулмасыз догрудан-догры айыкляяң сөзүне багланып уланылыпдыр. Меселем:

Ховплы ерде ятан **тиз-тиз** оянар.

Намарда дүшен ишиң **хергиз** гайрылмаз.

Инди билдим замананың азанын.

Маңа захыр, хандан **пынхан** гезерлер.

Ёкардакы сетирлерде **тиз, хергиз, инди, пынхан** сөзлери аысл хал болуп, шол дурушларына херекетиң ягдайыны гөркезип гелипдирлер.

Мундан башга-да шахырың эсерлериниң дилинде гошулмаларың көмеги билен ясалан халлар хем душ гелйәр. Меселем:

Ат саланда доңуз кимин топулып,

Айылайың асылышы герекир. -диен сетирлердәки **айылайың** сөзи мысал болуп билер.

9.Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилинде ишиклер.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде ишликлер хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, тәсирини гечирйән ве тәсирини гечирмейән диен топарлара бөлүнп, олар ясама ве асыл формаларында уланылыпдырлар. Меселем:

Магтымгулы сөзле хер не билениң,

Өзүңе кемлик бил айтман өлениң,

Тарашлап шаглатгын көңле гелениң,

Сенден соңкулара ядыгәр болар.

Шахырың эсерлериниң дилинде ишликлер ашакдакы ялы сөзлерден ясалыпдыр:

Ишликлериң сыпатлардан ясалышы

-ал, -ел, -л. Гаргыш гурдуң зүрядыны азалдар,

Кими хандан горкуп реңгин саралдар,

Хер намарда саралтмагын йүзүңни.

-аш, -еш. Хатардан азашдым кервенде экен.

-ын, -ин. Магтымгулы, баш бермесе байынмаз

Ишликлериниң ишликлерден ясалышы

-дар, -дер. Хакыкат әр йүз дөндөрмез беладан.

Гулагың дындармаз ашык наласы.

-дыр, -дир, -дур, -дүр.

Хич киме етдирмез васпы кемаллы.

Өлдүрсең-де нәхак ганына дегмез.

Ер йүзи долдурмаз, гөзүң ханасын.

--ыр, -ир. Бу бир иш вагтыдыр, өзүң йитирме.

Ёкарда гөршүмиз ялы, бирнәче гошулмалар Магтымгулының эсерлериниң дилинде тәсирини гечирмейән ишликлерден тәсирини гечирйән ишлик ясап гелипдир.

Булардан башга-да Магтымгулының эсерлериниң дилинде ишликде ишлик ясаян гошулмаларың үсти билен ашақдакылар ялы ишлик дережелери ясалыпдыр:

1.Өзлүк дереже. Шахырың эсерлериниң дилинде-де хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы «-ын, -ин, -ун, -үн, -н» гошулмаларының көмеги билен гөркезилипдир. Меселем:

Исгендер, Жемшит салдыран,

Бейик биналар гөрүнер.

2.Гайдым дереже. Гайдым дереже хем хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы «-ыл, -ил, -ул, -үл, -л» гошулмаларының үсти билен ясалыпдыр. Меселем:

Гөрүм гөрүлмеген ерде.

Хулкы сөйүлмеген ерде.

Душман гөрүлмеген ерде.

Сөвеш гурулмаган ерде.

3.Шәриклик дереже. «-ыш, -иш, -уш, -үш, -ш» гошулмаларының үсти билен ясалып, маны тайындан херекетиниң ики Адам тарапындан Ерине етирилендигини, эдил шуның ялы-да гүйч сынанышмак ёлы билен я-да бир ишиниң көпчүликлейин йүзе чыкарландыгыны аңлапдыр.

Оңа:

Пайлашарлар харам-халал йыгнаның

Сөзлешерлер бизден дөрән бечелер

Ничелер учушар, ничелер гонар,
диен сетирдэки *найлашар, сөзлешер, учушар* сөзлери мысал болуп билер.

4. Йүклетме дережеси. Магтымгулының дилинде хем хэзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, асыл ве ясама ишликлеринң соңуна "-дыр,-дир, -дур, -дүр, " гошулмаларның көмеги билен берилипдир.

Муңа:

Сөз сөзледип, сөз аслына етмесең.

Адам бар мүң түпең ийдирсең аздыр.

Адам бар оны шалар чагырдар,

Адам бар, зулм эдип, гарып агырдар. -диен сетирлердэки *ийдирсең, алдыран* сөзлери ачык мысал болуп билер.

10. Тема: Магтымгулының эсерлериниң дилинде душ гелйән ишлик формалары.

Ишлигинң шерт формасы шахырың дилинде хем асыл ве ясама ишликлеринң соңуна "-са, -се" аффикслериниң гошулмагы билен аңладыпдыр.

Меселем:

Гоч йигидиң ады чыкмаз,

Дөвлети, малы болмаса,

Эндишели иш битирмез,

Башда хыялы болмаса.

Бу форма Магтымгулының дилинде-де хемише дегишли йөңкемеде уланылыпдыр.

Магтымгулының дилинде ишлигинң нәмәлим формасы, хэзирки заман түркмен дилиндэки ялы асыл ве ясама ишликлеринң соңундан "-мак, -мек" гошулмаларының гошулмагы билен берилипдир.

Меселем;

Хош тәмизли, бег оглуның нешесин,

Сыгыр ятагында кылмак ярашмаз.

Акмага, дост дийип ичиңи бермек,

Окың ёла гитмез, геземек билен,

Кесек бина тутмаз, дүземек билен. ве ш . м.

Ишлигинң нәмәлим формасы шахырың дилинде хем хэзирки заман түркмен дилиндэки ялы, дүшүм , йөңкеме билен үйтгәп гелиплир.

Оңа:

Тен япмага көйнек исләр ялаңач,

Көйнекли дийр, вах, үстүнден дон болса.

Чөл ерлерде тазы гөрмән тилкилер,

Хыял эдер, ятан шири атмага

Диен сетирлердәки **япмага, атмага** сөзлерини мысал эдип гөркезмек болар.

Магтымгулының эсерлериниң дилинде ишликлеринң заман формасы

1. Гелжек заман формасы. Шахырың эсерлериниң дилинде ишлигинң гелжек заман формасы асыл вея сама ишликлеринң соңуна «-ар, -ер, -ыр, -ир» гошулмаларының гошулмагы билен берилипдир. Меселем:

Кувватың кемелдер, гүйжүң аздырар,

Ёлдаш болар ёвуз гүнде чилимкеш.

Ахыры гечермиз үстүнден биз хем,

Гугарып галар сен, дәли дүнийә хей.

Гелжек заманың ёклук формасы хәзирки заман түркмен дилиндәки ялы ягдайда гетирилипдир. Меселем:

Наданың пейдасы өзүне дегмез,

Магтымгулы ёлдан чыкмаз,

Ямана ягшы сөз якмаз.

Мүң сөз айтсаң бири ёкмаз.

Хәзирки заман түркмен дилинде болшы ялы, гелжек заманың «-жак, -жек» гошулмасы-да Магтымгулының эсерлериниң дилинде душ гелйәр.

2. Хәзирки заман формасы. Магтымгулының эсерлериниң дилинде хем ондан өңки дөвүрлердәки дөредилең эсерлеринң дилинде болшы ялы, гелжек заманы ясаян «-ар, -ер, -ыр, -ир» гошулмалары хәзирки заман үчин хем уланылыпдыр. Шейле боланда оларың хайсысы хәзирки замана дегишлидигини сөзлемиң маньсы билең аңладылыпдыр. Меселем:

Магтымгулы чекер ярың гамыны.

Магтымгулы дийирлер мениң адыма.

Он секиз мүң дийрлер күлли әлеми.- диен сетирлердәки хәзирки заманы аңладян чекер, дийрлер сөзлери мысал болуп билер.

Магтымгулының дилинде хәзирки заманы аңлатмак үчин, ёкардакылар билең бир хатарда «-йыр, -йир, -йур, йүр» гошулмалары хем уланылыпдыр. Меселем:

Сорайыр мен хем сениң дей дилбери.

Магтымгулы сөзлейир, докуз пелек Зөхреси.

Ынсан үчин сарп эйлейүр ашыны.

«-йыр, -йир, -йур, йүр» гошулмалары Магтымгулыдан өңки сөз уссатларының эсерлериниң дилинде-де уланылыпдыр.

2. Ишлигиң өтен заман формасы. Ишлигиң йөнекей өтен заман формасы «-ды, -ди» гошулмаларының үсти билен берилипдир. Меселем:

Гоймадылар өз халыма ятмага

Мениң сахыпжемалымы гөрдүңми.

ПЕЙДАЛАНЫЛАН ЭДЕБИЯТЛАР.

1. Гаррыев Б. Магтымгулының чепер дили. (Док.дисс.). Ашгабат 1962.
2. Мухаммедова З. Магтымгулының Асрабат голязмасының дили. (Канд. дисс.) Ашгабат 1978.
3. Аннануров.А. Дилиң сөзлүк составы хакында.- Ашгабат., 1961.
4. Азымов. П. Хэзирки заман түркмен дили.-Ашгабат.-1959.
5. Азымов.П. Хэзирки заман түркмен дили (гириш лексика) –Ашгабат, 1959.
6. Азымов. П. Түркмен дилиниң меселелери. Ашгабат,-1969.
7. Бердиев. Р. Магтымгулыда дилиң чеперчилик серишделери ”Мугаллымлар газети” 1959-нжы .16-нжы апрель. 16.
8. Байлыев С. Түркмен дилиниң тарыхы грамматикасы. Ашгабат,-1992.
9. Гаррыев.Б. Магтымгулы. Ашгабат., 1975..
10. Гелдимырадов.А. Түркмен эдеби дилинде вариантлашма. Ашгабат, 1983 .
11. Тэчмырадов.Т. Түркмен эдеюи дилиниң лексикасының совет дөврүнде нормаланышы.-Ашгабат 1971.
12. Хыдыров. М.Н. Түркмен дилиниң тарыхындан материаллар. –Ашгабат 1962.
13. Магтымгулы шыгырлар., 1-том. Ашгабат., 1992-94 й.
14. Магтымгулы (Багышла бизни) чап эдилмедик гошгулар –Ашгабат. 1992.
15. Режепов .Р. Эдебият ылымына дегишли терминлериң сөзлүги –Ашгабат., 1968.
16. Чөңңәев.Я. Хэзирки заман түркмен дили лексика –Ашгабат, магарыф.1988.
17. Чөңңәев.Я. Хэзирки заман түркмен дилиниң лексикологиясы.-Ашгабат, 1972.
18. Чөңңәев .Я. Түркменг дилиниң лексикасы.-Ашгабат., 1973.

Wariant 1

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 2

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 3

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 4

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 5

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 6

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 7

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 8

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 9

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 10

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 11

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 12

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 13

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 14

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 15

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 16

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 17

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 18

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 19

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 20

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türkî sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 21

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşüňjesi: atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşüňjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 22

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşüňjesi: atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 23

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşüňjesi: xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türkî sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 24

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türkî sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşüňjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 25

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 26

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 27

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 28

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 29

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 30

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türkî sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 31

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 32

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 33

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türkî sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 34

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 35

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 36

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 37

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 38

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünişleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 39

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.
2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.
3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary
4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 40

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.
2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.
3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary
4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 41

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.
Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.
2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.
3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.
Daýanç düşünjesi: sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary
4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 42

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.
Daýanç düşünjesi: atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.
2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.
3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary
4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 43

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.
Daýanç düşünjesi: xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.
2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.
Daýanç düşünjesi: arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.
3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.
Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary
4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 44

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünüşleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 45

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 46

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 47

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünüşleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san, ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

4. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 48

1. Magtymgulynyň diliniň fonetikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda çekimli we çekimsiz sesler, olaryň özara bölünüşleri.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň goşgularynyň morfologiýasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda söz toparlary, söz toparlaryň ulanylyş aýratynlyklary

Wariant 49

1. Atlar. Atlaryň san, ýöňkeme, düşüm kategoriýalary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde atlaryň san , ýöňkeme, düşüm bilen üýtgeýişleri.

2. Magtymgulynyň dilinde sypatlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sypatlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

3. Magtymgulynyň dilinde çalyşmalar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde çalyşmalaryň ulanylyş aýratynlyklary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.

Wariant 50

1. Magtymgulynyň dilinde xallar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň goşgularynda xallaryň ulanylyş aýratynlyklary.

2. Magtymgulynyň diliniň leksikasy.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde ulanylan arap-pars sözleri, gadymy türki sözler.

3. Magtymgulynyň dilinde sözleriň göçme manyda ulanylyşlary.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sözleriň göni we göçme manyda ulanylyşlary

4. Magtymgulynyň dilinde sanlar.

Daýanç düşünjesi: Magtymgulynyň dilinde sanlaryň ulanylyş aýratynlyklary.